TAMPEREEN YLIOPISTO

Johtamiskorkeakoulu
RESPMAN Responsible Management Research Group
http://www.uta.fi/jkk/en/research/themes/respman/introduction.html

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta

Asia: VNS 1/2017 vp Valtioneuvoston selonteko kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030:sta Kestävän kehityksen Suomi – pitkäjänteisesti, johdonmukaisesti ja osallistavasti

ASIANTUNTIJALAUSUNTO

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta on pyytänyt kirjallista asiantuntijalausuntoamme yllämainittuun VNS1 asiakirjaan liittyen vastuulliseen liiketoimintaan. Olemme tutustuneet ko. asiakirjaan ja esitämme tässä näkemyksemme siitä vastuullisen liiketoiminnan tutkijoiden näkökulmasta. Vastuullisella liiketoiminnalla ymmärrämme eettisesti hyväksyttävää, sosiaalisesti, taloudellisesti ja ympäristön kannalta kestävää liiketoimintaa, jossa vastuullisuuden sisällöt ja rajat määritellään yhdessä sidosryhmien kanssa. Tarkastelemme seuraavassa ensin dokumentin kokonaisuutta ja joitakin keskeisiä käsitteitä ja sen jälkeen yksityiskohtaisemmin joitakin vastuullisen liiketoiminnan kannalta keskeisiä kohtia.

Selonteon alussa on selkeästi tuotu esiin, että kyseessä on toimeenpanosuunnitelma, jonka lähtökohtana on huomioitu julkisen sektorin, yksityisen sektorin ja kansalaisyhteiskunnan yhteistyön tarve (s. 5). Tämä on vastuullisen liiketoiminnan kannalta ensiarvoisen tärkeää, sillä yksikään toimija ei voi yksin toteuttaa kestävään kehitykseen vaadittavaa koko yhteiskunnan läpäisevää toiminnan ja arvojen muutosta. Lisäksi kumppanuuksia tarvitaan vaikuttavien innovaatioiden toteuttamiseen ja kaupallistamiseen. Yhteistyönäkökulma on huomioitu kattavasti läpi selonteon, eli yksityisen ja julkisen sektorin sekä kansalaisyhteiskunnan vuorovaikutusta ja yhteistyötä on tuotu esiin liittyen selonteossa esitettyihin painopisteisiin, periaatteisiin ja toimenpiteisiin. Yhteistyössä on huomioitu myös tutkimusyhteisöjen kanssa toteutettava vuorovaikutus.

Johtamiskorkeakoulu
RESPMAN Responsible Management Research Group
http://www.uta.fi/jkk/en/research/themes/respman/introduction.html

Vastuullista liiketoimintaa tulisi tukea ja edistää yhteiskunnassa kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamiseksi kahdella tavalla:
(1) Antamalla tukea ja ohjausta yrityksille, jotka tuottavat kestävän kehityksen innovaatioita.
(2) Antamalla tukea ja ohjausta yrityksille, jotka toteuttavat vastuullista liiketoimintaa ja pyrkivät kehittämään kestävän kehityksen huomioimista omassa toiminnassaan. Sitä kautta ne voivat edistää kestävän kehityksen tavoitteita omassa toimintaympäristössään ja sidosryhmäsuhteiden kautta.

Omaehtoisen toiminnan lisäksi ja tueksi tarvitaan selkeitä tavoitteita ja niiden seurantaa yksityiselle sektorille. Selonteossa on tuotu esiin yhteiskunnassa tapahtuva omaehtoinen toiminta kestävän kehityksen hyväksi (mm. s. 7). Vastuullisen liiketoiminnan periaatteiden edistämiseksi tarvitaan omaehtoisuuden lisäksi politiikkaohjauksen kautta asetettavia selkeitä tavoitteita ja niiden seurantaa ohjaamaan ja tukemaan toimintaa sekä yksityisellä että julkisella sektorilla. Selonteossa painottuu yritysten osalta omaehtoisuus. Tavoitteiden avulla voidaan ohjata ja vahvistaa erityisesti sosiaalisten ja ympäristöllisten näkökulmien huomioimista liiketoiminnassa sekä niiden tasapainottamista suhteessa taloudellisiin tavoitteisiin.

Tavoitteiden asettaminen ja niiden seuranta tulisi toteuttaa vuoropuhelussa yksityisen sektorin, järjestöjen ja tutkimusyhteisöjen kanssa. Selkeät ja yhdenmukaiset tavoitteet luovat pohjan yritysten omaehtoiselle, tavoitteet ylittävälle toiminnalle (jolla voidaan tavoitella esimerkiksi kilpailuetua). Yhtenäiset tavoitteet eivät estä omaehtoista toimintaa vaan pikemminkin ohjaavat sitä laajempien tavoitteiden kannalta merkittävään suuntaan. Tavoitteita asetettaessa tulisi myös huomioida tutkimusyhteisöjen kannustaminen vastuullisen liiketoiminnan edellytysten ja toteutustapojen analyyttiseen tarkasteluun sekä yritysten kannustaminen osallistumaan vastuullista liiketoimintaa ja kestävää kehitystä koskeviin tutkimushankkeisiin. Selonteossa on tuotu esiin (erityisesti politiikkaperiaate C - Omistajuus ja osallisuus), että julkista sektoria, kuntia ja kaupunkilaisia tulee tukea ja heille tulee asettaa tavoitteita liittyen kestävään kehitykseen. Vastuullisen liiketoiminnan edistämiseksi näissä yhteyksissä tulisi huomioida yhtälailla yksityinen sektori kannustamalla ja asettamalla myös yritystoimijoille vastaavia tavoitteita (esim. s. 39, toimenpide C.5 Kannustetaan kaupunkeja ja yhteisöjä asettamaan kunnianhimoiset kestävän kehityksen tavoitteet ja s. 40 C.8 Kannustetaan vastuulliseen kuluttamiseen ja kansalaisuuteen).

Vastuullisen liiketoiminnan edistämisen näkökulmasta pitkäjänteinen ja johdonmukainen politiikka on ensiarvoisen tärkeää. Se ohjaa ja auttaa yksityisen sektorin toimintaa kohti kestävän kehityksen periaatteita sekä antaa toiminnalle

Johtamiskorkeakoulu
RESPMAN Responsible Management Research Group
http://www.uta.fi/jkk/en/research/themes/respman/introduction.html

vakautta ja turvaa. Se lähettää myös erittäin vahvan signaalin yritystoimijoille ohjaten suunnitelmia, päätöksentekoa ja toimintaa. Yhdessä tavoitteiden ja seurannan kanssa johdonmukainen ja pitkäjänteinen politiikka luo yrityksille selkeän näkymän tulevasta kehityksestä. Se helpottaa toimintaympäristön moninaisia haasteiden priorisointia sekä vahvistaa kestävän kehityksen periaatteiden huomioimista liiketoiminnassa ja sitä kautta sitouttaa yritystoimijoita kestävän kehityksen tavoitteisiin.

Kestävän kehityksen toimenpidesitoumustyökalun yhteydessä (s. 38) todetaan, että tulisi pohtia mm. sitä, miten toimijoiden omaehtoisia parhaita käytäntöjä voidaan tunnistaa ja skaalata. Tämä on tärkeä näkökulma. Omaehtoinen toiminta on tuottanut tarvittavan alkusysäyksen kestävän kehityksen toimissa yrityksissä ja nyt tulee pohtia, kuinka tätä alkanutta kehitystä voidaan edelleen tukea ja ohjata kattavampaan suuntaan. Parhaiden käytäntöjen tunnistaminen ja niiden laajentaminen toimintaohjeiksi myös yrityssektorilla on yksi mahdollisuus.

Kestävä talous keinona ja mahdollistajana (s. 13–14)

Kestävä talous on yksi tärkeimmistä näkökulmista vastuulliseen liiketoimintaan liittyen. Kestävä talouskehitys yhteiskunnassa mahdollistaa kestävällä tavalla toteutetun liiketoiminnan ja edistää kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamista. Selonteossa voisi kuitenkin selkeämmin määritellä, että mitä kestävä talous ja kestävä kasvu tarkoittavat ja mitkä niihin liittyvät keskeiset periaatteet ovat. Siinä tulisi huomioida seuraavat seikat:

(1) Taloustavoitteiden asettamisen ja seurannan tulee tavoitteena olla vakaus ja maltillinen kasvu pitkällä aikavälillä. Tulee pohtia, että mikä on riittävä talouskehitys, sillä liian voimakas kasvu lisää eriarvoisuutta ja vahingoittaa ympäristö- ja sosiaalisten tavoitteiden saavuttamista.
(2) Tulee pyrkiä sosiaalisten, taloudellisten ja ympäristötavoitteiden tasapainoon. Pitkän aikavälin taloudellinen vakaus on keskeistä ympäristö- ja sosiaalisille tavoitteille, vastaavasti ympäristö- ja sosiaalisten näkökohtien huomioiminen tuottaa taloudellista vakautta. Näiden tasapainoista huomioimista tulisi edistää sekä yksityisellä että julkisella sektorilla.
(3) Tulee pohtia ja kriittisesti tarkastella talouskasvun ja hyvinvoinnin suhdetta. Tulee pohtia, voidaanko hyvinvointia saavuttaa ilman talouskasvua tai maltillisella kasvulla. Taloudellinen kasvu voi lisätä eriarvoisuutta, eli on tärkeää määrittää tavat tai periaatteet kasvun tavoittelulle.
(4) Ensisijaisena ja ohjaavana periaatteena tulee olla pitkän aikavälin kestävyys ja johdonmukaisuus, ei lyhyen tähtäimen voitot. Lyhyen tähtäimen voitontavoittelu lisää eriarvoisuutta yhteiskunnassa ja on kestämätöntä kehitystä.

TAMPEREEN YLIOPISTO

Johtamiskorkeakoulu
RESPMAN Responsible Management Research Group
http://www.uta.fi/jkk/en/research/themes/respman/introduction.html

Painopiste 1: Hiilineutraali ja resurssiviisas Suomi (s. 14–20)

Selonteossa tuodaan esiin ilmastonmuutoksen hillintään ja torjumiseen tähtääviä tavoitteita. Ilmastonmuutostoiminnassa tulisi huomioida myös ennakoiminen ja sopeutuminen mahdollisiin ilmaston lämpenemisen aiheuttamiin muutoksiin toimintaympäristössä. Selonteko huomioi, että hiilineutraalin ja resurssiviisaan Suomen kehittäminen edellyttää uutta liiketoimintaa ja voi tuottaa innovaatioita, jotka edesauttavat tätä kehitystä myös Suomen ulkopuolella. Selonteko tuo selkeästi esiin, että uuden liiketoiminnan ja viennin tulee olla kestävää ja perustua vastuullisen liiketoiminnan periaatteille. Selonteossa voisi vielä yksiselitteisesti määrittää, mitä kestävyys ja vastuullisen liiketoiminnan periaatteet tarkoittavat (s. 15, samoin s. 17). Selonteossa mainitut vastuullisen liiketoiminnan periaatteet tulisi määrittää selkeästi, huomioiden:

- sosiaalisen vastuullisuuden periaatteet
- ympäristövastuun periaatteet
- taloudellisen vastuullisuuden periaatteet: taloudellinen kasvu, jota toteutetaan tasapainossa sosiaalisten ja ympäristötavoitteiden kanssa
- kestävän talouskasvun määrittäminen, määritelmässä tulisi korostua eri osa-alueiden tasapaino.

Toimenpide 1.1 Käynnistetään energia- ja ilmastostrategian toimeenpano (s. 15–16):

- myös yksityisen sektorin kannustaminen hiilineutraaleihin energia- ja lämmitysratkaisuihin (s. 16), nyt selonteossa mainittu vain julkinen sektori

Toimenpide 1.5 Vauhditetaan kestäviä julkisia hankintoja valtionhallinnossa ja kunnissa (s. 17–18):

- tämä on myös selkeä signaali yksityiselle sektorille tuottaa kestävän kehityksen näkökohdat huomioivia tuotteita ja palveluita; selonteossa tulee pohtia, kuinka voidaan sisällyttää hankintakriteeriksi tai kilpailutukseen kestävän kehityksen tavoitteita

Toimenpide 1.9 Edistetään hiilineutraaliutta ja resurssiviisautta globaalisti (s. 19–20):

- kehitysyhteistyöhön ja kehitysyhteistyörahoitukseen tarvitaan selkeä näkemys rahoituksen tavoitteista ja ehdoista

Tutkimusten mukaan yksityisen sektorin kehitysyhteistyötoimijoiden ja yritysten näkemykset kehitysmaaliiketoiminnan tavoitteista ovat tällä hetkellä hyvin

Johtamiskorkeakoulu
RESPMAN Responsible Management Research Group
http://www.uta.fi/jkk/en/research/themes/respman/introduction.html

moninaisia yhteisten, selkeiden linjauksien ja kriteerien puuttuessa. Kehitysyhteistyön tekeminen kehitysmaaliiketoiminnan avulla on mahdollista vain, jos liiketoimintaa harjoittavat yritykset ovat tietoisia kehitysyhteistyön tavoitteista ja niiden saavuttamista arvioidaan säännöllisesti. Yhteiset, selkeät tavoitteet edistävät kehitysyhteistyön ja kehitysmaaliiketoiminnan vaikuttavuutta. Samalla toiminnasta voitaisiin selkeämmin tunnistaa kehittämiskohteet ja parhaat toimintatavat, joita voidaan myös skaalata muiden yritysten avulla.

Painopiste 2: Yhdenvertainen, tasa-arvoinen ja osaava Suomi (s. 20–29)

Tämä osio käsittelee tasa-arvon vahvistamista yhteiskunnassa. Eri sektorien välisen yhteistyön tarve (julkinen, yksityinen, kansalaisyhteiskunta ja tutkimus) on huomioitu kattavasti painopisteen esittelyssä ja toimenpiteissä. Koulutusta ja osaamista kuvaavissa tavoitteissa voisi nykyistä paremmin huomioida myös yksityisen sektorin, niin isojen yritysten kuin pk-sektorinkin mahdollisuudet osallistua osaamisen kehittämiseen. Tässä voisi myös toimiala- ja keskusjärjestöillä olla merkittävä rooli. Myös sosiaalisten ja yhteiskunnallisten yritysten mahdollisuudet osallistua yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseen sekä osaamisen kehittämiseen tulisi huomioida paremmin ja sisällyttää selontekoon.

Selonteossa tuodaan myös esiin, että luottamus on keskeinen osa suomalaista yhteiskuntaa ja että se luo perustan turvalliselle ja hyvintoimivalle yhteiskunnalle. Viimeaikaisen tutkimuksen valossa voisi huomioida myös sen, että on tärkeää, että yhteiskunnassa on tilaa myös epäluottamukselle ja sen ilmaisemiselle. Luottamus ja epäluottamus eivät ole toisilleen vastakkaisia, vaan molempia voi olla olemassa yhtä aikaa. Epäluottamuksen tunnistaminen ja ymmärtäminen lisää moniäänisyyttä ja auttaa niin yrityksiä kuin julkisiakin organisaatioita keskustelemaan avoimemmin yhteisistä haasteista. Näin erilaiset ymmärrykset kestävän kehityksen tavoitteista ja toteuttamisesta saavat tilaa ja voivat toimia uusien toimintatapojen ja jopa liiketoimintainnovaatioiden kasvualustana.

Toimeenpanon keskeiset politiikkaperiaatteet (s. 29–40)

Selonteossa esitetyissä politiikkaperiaatteissa vastuullisen liiketoiminnan kannalta erityisen keskeisiä näkökulmia ovat pitkäjänteisyys ja johdonmukaisuus. Nämä lähettävät yksityisen sektorin toimijoille selkeän signaalin kannustaen toimimaan nyt ja tulevaisuudessa kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti.

Selonteossa tuodaan esiin ihmisten käyttäytymisen muutos keskeisenä tekijänä kestävässä kehityksessä (s. 30). Tässä yhteydessä olisi tärkeää myös huomioida yksityisen sektorin vaikutus kuluttajien käyttäytymiseen mm. tuote- ja

TAMPEREEN YLIOPISTO

Johtamiskorkeakoulu
RESPMAN Responsible Management Research Group
http://www.uta.fi/jkk/en/research/themes/respman/introduction.html

palveluvalikoiman kautta. Tarjoamalla esimerkiksi hiilineutraaleja vaihtoehtoja kuluttajille yksityisen sektorin toimijat voivat merkittävästi vaikuttaa kuluttajien valintoihin ja käyttäytymiseen. Yrityksiä tulisi ohjata ja kannustaa tähän suuntaan. Tätä tukee yksityiselle sektorille asetettavat selkeät tavoitteet ja seuranta vastuulliseen liiketoimintaan liittyen.

Selonteossa tuodaan esiin, että Agenda 2030 viestintä on ymmärrettävä moniarvoisena vuoropuheluna (s. 37). Tämä on tärkeä huomio vastuullisuuden näkökulmasta. Yhteistyötä ja vuoropuhelua korostettaessa voisi ehkä vieläkin selvemmin huomioida, että vaikka eri toimijoilla voi olla erilaiset lähtökohdat ja arvot, on yhteistoiminnan kautta mahdollista saavuttaa kaikkien kannalta arvokkaita tavoitteita. Avoin dialogi vaatii kykyä hylätä perinteiset valta-asetelmat, joissa yhdellä osapuolella on oikeus määrittää, mitä tavoitellaan ja mikä on hyväksi tai oikein. Sen sijaan osapuolilla tulee olla valmius hyväksyä erilaisia näkemyksiä ja mielipiteitä, tarkastella asioita kriittisesti ja analyyttisesti ja olla valmis arvostamaan prosessia itsessään, ei vain sen lopputulosta.

Tampereella 19.4.2017

Johanna Kujala
Professori, KTT, Dosentti

Anna Heikkinen
Tutkijatohtori, KTT